

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ
ДИТИНИ**

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЦІННІСНОГО САМОСПРИЙНЯТТЯ**

РЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта»

Виконала: студентка II курсу, 610з групи,

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

ОПП: Дошкільна освіта.

Пустомитенко Ольга Валеріївна

Керівник: доц. Авраменко О.О.

Рецензент: доц. Лемещук М.А.

Умань 2023

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зміни у соціальній, політичній, економічній сферах, які характеризують сучасне українське суспільство, спонукають до перегляду напрямів розвитку освіти. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, Законі України «Про Освіту», Законі України «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти визначено основні принципи освіти в нашій державі, які передбачають орієнтацію на особистість, формування в неї свідомого ціннісного самосприйняття.

Орієнтація педагогічного процесу на особистість підвищує значення аналізу існуючих і створення нових освітніх підходів, зокрема, оптимізації змісту виховання, спрямованого на формування у дошкільників ціннісного самосприйняття. Наукові дослідження, що розкривають теоретико-психологічну проблему формування особистості (І.Бех, Ю.Приходько та ін.), та відповідні пошуки у педагогіці (М.Фіцула, І.Харламов та ін.) характеризують це утворення як систему зв'язків людини із значущими для неї сторонами дійсності, що реалізується в поведінці, закріплюється у способі життя, стає складовою свідомості й самосвідомості особистості, характеристикою самоцінності.

Ціннісне самосприйняття у психолого-педагогічній літературі розглядається як важлива компонента самосвідомості, що засвідчує зрілість особистості. Воно має відповідні компоненти, форми та показники прояву (І.Бех, О.Кононко, В.Сухомлинський, Л.Рувинський та інші).

Аналіз наукових джерел дає підстави для твердження про важливість формування ціннісного самосприйняття у розвитку дитини дошкільного віку за допомогою різноманітних засобів педагогічного впливу (І.Бех, О.Кононко та ін.). Одним із чинників формування ціннісного самосприйняття у дітей дошкільного віку є засоби народної педагогіки (А.Богущ, Н.Лисенко, Т.Поніманська, М.Стельмахович та ін.). Теоретичний аналіз даної проблеми та вивчення практики роботи вихователів закладів дошкільної освіти дають можливість визначити суперечності, що об'єктивно існують: між

необхідністю реалізації особистісно орієнтованого підходу у вихованні дитини як суб'єкта життєдіяльності, здатного ціннісно ставитися до себе, і традиційним знаннєвим підходом до її розвитку, орієнтацією на формальні результати; між задекларованою необхідністю забезпечити зв'язок виховання дитини з національними традиціями, культурою і фактичним ігноруванням засобів народної педагогіки у процесі виховання особистості; між об'єктивною потребою формування ціннісного самосприйняття на основі засобів народної педагогіки регіону, де вони народилися і зростають, і відсутністю відповідних науково обґрунтованих технологій організації цієї роботи.

Актуальність проблеми формування ціннісного самосприйняття старших дошкільників у виховному процесі закладу дошкільної освіти, дефіцит проведених досліджень цього напрямку, виявлені суперечності зумовили вибір теми нашого дослідження: **«Педагогічні умови формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного самосприйняття».**

Мета дослідження полягає визначенні та теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов виховання у дітей старшого дошкільного віку ціннісного самосприйняття

Завдання дослідження:

1. Визначити стан проблеми в педагогічній теорії та виховній практиці.
2. Розробити критерії та показники ціннісного самосприйняття у старших дошкільників, визначити рівні його сформованості.
3. Визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного самосприйняття
4. Розробити та експериментально перевірити комплекс ігор для формування ціннісного самосприйняття у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес формування ціннісного самосприйняття у старших дошкільників.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання ціннісного самосприйняття у дітей старшого дошкільного віку.

Комплексний підхід до вивчення проблеми зумовив застосування таких **методів дослідження**:

теоретичні: аналіз філософських, психологічних та педагогічних джерел, навчально-методичних посібників, археологічних, історичних й фольклорних джерел, педагогічної документації дошкільних закладів із метою визначення особливостей побудови виховного процесу зі спрямуванням на становлення ціннісного самосприйняття у дітей дошкільного віку засобами народної й регіональної педагогіки; *емпіричні*: педагогічний експеримент для перевірки висунутої гіпотези (констатувальний, формувальний, контрольний), діагностичні методи (анкетування, бесіди, аналіз документації, психометричні й проєктивні методики, створення педагогічних ситуацій), обсерваційні методи (пряме й побічне спостереження), аналіз продуктів дитячої діяльності з метою вивчення рівнів сформованості ціннісного самосприйняття у старших дошкільників, стану виховного процесу у дошкільних закладах.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається тим, що вони можуть бути використані в роботі вихователів закладів дошкільної освіти, а також для вдосконалення програм навчання й виховання дітей дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження Основні теоретичні положення роботи обговорювалися на засіданнях методичних об'єднань вихователів закладу дошкільної освіти №34, м. Умані Черкаської області, науково-практичній конференції факультету дошкільної та спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2022- 2023 р.).

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи 103 сторінки, з них основного тексту – 87 сторінок.

Висновки

Результати проведеного дослідження дали можливість зробити узагальнюючі висновки.

1. Проаналізовано стан проблеми в педагогічній теорії та виховній практиці. Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив з'ясувати, що є інтегрованою характеристикою особистості, однією зі складових суб'єктного ядра особистості й структури її самосвідомості, характеристикою самоцінності й механізмом управління поведінкою. Поняття «ціннісного самосприйняття», ми розуміємо як складноструктуровану сукупність уявлень, переживань й оцінок, значущих для особистості власних якостей і досягнень, що зумовлюють стиль її поведінки й діяльності. Визначено, що ціннісного самосприйняття проявляється у формі самоповаги, гордості, власної гідності, самолюбства і характеризується у старшому дошкільному віці зростанням збалансованості знань про своє Я, розвитком емоцій і почуттів, диференціацією, стійкістю, адекватністю самооцінок, збільшенням рівня домагань, саморегуляції поведінки, самостійності, здатності відстоювати свою думку.

2. Розроблено критерії та показники ціннісного самосприйняття : *реалістичний образ Я* – наявність знань про себе, їх обсяг (повнота), усвідомленість; *самоповага* – ступінь адекватності, висоти, модальності, стійкості самооцінок; *усталена суспільно значуща поведінка* – сталість поведінки, саморегуляція поведінки, здатність аргументовано відстоювати власну думку, самостійність, орієнтація на успіх, відповідність рівня домагань реальним досягненням.

Охарактеризовано й у ході експерименту з'ясовано фактичний стан сформованості ціннісного самосприйняття в дітей старшого дошкільного віку й виявлено такі рівні сформованості показників: високий (24,4%), середній (44,4%), низький (31,2%). Установлено, що більшості старших дошкільників в умовах традиційно організованого виховного процесу властиві середній та низький рівні. Причинами такого стану є відсутність

цілеспрямованої виховної роботи, спрямованої на розвиток ціннісного самосприйняття у дітей старшого дошкільного віку та планомірного застосування засобів народної педагогіки; наявність потреби вихователів у набутті теоретичних знань і практичних умінь з питань виховання ціннісного самосприйняття у дітей засобами народної педагогіки.

3. Визначено педагогічні умови, які впливають на своєчасність появи, інтенсивність розвитку та стабільність прояву ціннісного самосприйняття дошкільника, а саме:

реалізація дорослим в процесі спілкування з дошкільником особистісно орієнтованого підходу; ставлення до дитини як до самоцінної особистості через висловлювання довіри її можливостям, здатність рахуватися з її думкою;

надання педагогом дитині права на помилку, повага її почуття гідності, вправлення у здатності виявляти самостійність, підтримка у стресових ситуаціях;

вправлення в уміннях обґрунтовувати та відстоювати свою позицію, порівнювати себе з іншими, аналізувати наслідки вчинків для оточуючих.

4. Дібрані для вихователів опорні елементи формування у дитини ціннісного самосприйняття : різноманітні ігри, бесіди з метою привернути їхню увагу до самих себе, вправлення в умінні сконцентруватися на чомусь в собі (зовнішності, дії, настрої тощо), допомоги в оволодінні елементарними формами спостереження за собою в різних життєвих ситуаціях, навчання найпростішому самоаналізу, вироблення самооцінних суджень оптимістичного змісту та здатності порадіти за себе. Створено розвивальні умови для становлення у дошкільника ціннісного самосприйняття як складової його соціально-комунікативної компетенції, батьки та педагоги вдавалися до запропонованих засобів і прийомів, які сприяли оволодінню дитиною системою знань про власне «Я» та «Я» інших людей, допомагали їй у накопиченні життєво корисної інформації.

Виявлено позитивні результати впровадження ігрової діяльності у процес виховання ціннісного самосприйняття у дітей старшого дошкільного віку. Про це свідчить динаміка рівнів розвитку ціннісного самосприйняття у дошкільників: на прикінцевому етапі в експериментальних групах не виявлено дітей, які мали низький рівень сформованості показників ціннісного самосприйняття, кількість дітей з середнім рівнем знизилася на 22%; з високим рівнем збільшилася на 60%.